

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Sophronii Anacreontica. Edidit italice reddidit Marcellus Gigante. Accedunt testimonia de anacreonteis et index verborum. Casa editrice Gismondi, Roma 1957. Σχ. 16ον, σσ. 245.

Τὴν νέαν ταύτην ἔκδοσιν τῶν ἀνακρεοντείων τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου ἀφιερώνει ὁ συγγραφεύς, Ἰταλὸς καθηγητὴς κ. Μ. Gigante, εἰς τὴν μητέρα του. Ἐν τῇ ἐκδόσει περιλαμβάνονται φωτοτυπικῶς τὰ ff. 8r, 47v-48r καὶ 65v-66r τοῦ cod. Barb. graec. 310 ὡς καὶ τὸ f. 44v καὶ 127v τοῦ Leidensis Voss. graec. q. f. 76. Μετὰ σύντομον πρόλογον εἰς τὴν λατινικὴν (σσ. 7-22) ἔπεται τὸ κείμενον τῶν 23 ᾠδῶν τοῦ Σωφρονίου μὲ κριτικὸν ὑπόμνημα καὶ testimonia κάτωθεν αὐτοῦ (σσ. 25-144), μετὰφρασις τῶν ᾠδῶν εἰς τὴν ἰταλικὴν (σσ. 147-186), τὸ κείμενον ἑπτὰ βυζαντινῶν σχολίων περὶ τῶν ἀνακρεοντείων μέτρων (σσ. 189-196) καὶ πίναξ λέξεων (σσ. 199-244).

Ἡ ἔκδοσις ἔγινε βάσει τῶν ἐξῆς τριῶν κωδίκων :

α) Cod. Barb. graec. 310, iam 246, saec. XIII (= B).

β) Leidensis Voss. graec. saec. XI (= L) καὶ

γ) Paris. lat. 3282 saec. XVI vel XVII (= P), τῶν ὁποίων φωτοτυπικὴν ἔκδοσιν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ ἐκδότης. Ἐσημειώθησαν ὁμως αἱ ἔκδοσις αἱ περιέχουσαι ὅλας τὰς ᾠδὰς ἢ καὶ ὠρισμένας μόνον, σημειώνεται δ' ἰδιαιτέρως ἡ συμβολὴ τοῦ Nissen¹ διὰ τὴν κριτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου. Ὅμοίως ὁ ἐκδότης παραθέτει τὴν κυριωτέραν βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ Σωφρονίου μετὰ τινων ἀποσπασμάτων κριτικῆς, ἐπαινετικῆς ἢ μὴ, διὰ τὰς ᾠδὰς τοῦ πατριάρχου καὶ ἰδιαιτέρως τὴν γλῶσσαν του.

Ὁ κώδιξ B περιέχει πίνακα τῶν ἐπιγραφῶν 24 ᾠδῶν τοῦ Σωφρονίου. Ἐξ αὐτῶν τῆς XIV ᾠδῆς, *Εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς ἁγίας πόλεως τὴν ὑπὸ τῶν Περσῶν γενομένην*, διασφύζεται εἰς τὸν κώδικα B μόνον ὁ πρῶτος στίχος· ἡ XV ᾠδή, *Εἰς ἑαυτὸν ἥτοι εἰς τὸν ἄσωτον*, οὐδόλως παραδίδεται· τῆς δὲ XVI, *Εἰς τοὺς ἁγίους μάργυρας (τοὺς) αἰγυπτίους*, διασφύζονται οἱ τελευταῖοι 12 στίχοι. Ἡ ἀπώλεια ὁφείλεται ἀσφαλῶς εἰς ἔκπτωσιν φύλλων τοῦ

¹ Die byzantinischen Anakreonten, «Sitzungsber. der Bayer. Akad. der Wiss.».

κώδικος μεταξὺ τῶν ff. 47v καὶ 48r, ὡς ἐξαγομεν ἐκ τῆς φωτοτυπικῆς ἐκδόσεως τῶν φύλλων τούτων ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐκδόσει, διότι τὸ f. 47v περατοῦται διὰ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τοῦ πρώτου στίχου τῆς XIV ᾠδῆς, τὸ δὲ f. 48r ἄρχεται διὰ τοῦ πρώτου ἐκ τῶν 12 τελευταίων σφζομένων στίχων τῆς XIV ᾠδῆς. Ἡ σελίδωσις τῶν φύλλων ἔγινε μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν μεσολαβούντων μεταξὺ τοῦ 47v καὶ 48r. Τὴν XIV ᾠδὴν ἐκδίδει ὁ M. Gigante ἐκ τῶν κωδίκων L καὶ P. Τῆς XXIII ᾠδῆς, τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πόθον *ὃν εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ εἰς (τοὺς) σεβασμίους τόπους*, ἐπειδὴ ἑλλείπουν πάντες οἱ στίχοι, θεωρεῖται ἡ ἐπιγραφή ἐπανάληψις τῆς ἐπιγραφῆς τῆς XX ᾠδῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει ὡς XXIII ᾠδὴ ἀριθμεῖται ἡ ἐν τῷ βαρβερινῷ πίνακι XXIV, *Σωφρονίου μοναχοῦ ἱεροσοφιστοῦ εἰς τὸν Ἰωσήφ*, ἡ ὁποία ὁμως θεωρεῖται νόθη ὑπὸ τοῦ ἐκδότου.

Ὁ M. Gigante παρατηρεῖ ὅτι αἱ ᾠδαὶ ἐταξινομήθησαν εἰς τὸν κώδικα B κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ἥτοι αἱ I - XII κατὰ τὴν χρονολογικὴν σειρὰν τῶν γεγονότων τῆς Κ. Διαθήκης, ἐκ τῆς ὁποίας ἀντλοῦν τὴν ὑπόθεσιν, παρατίθεται ἡ XIII ᾠδὴ εἰς τὴν πρωτομάρτυρα Θέκλαν, ἀκολουθοῦσα ἑκείνην εἰς τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον καὶ παραδέχεται διὰ τὰς ὑπολοίπους ᾠδὰς ἰδιαιτέραν παράδοσιν. Ἐν συνεχείᾳ ἀσχολεῖται μὲ τὰ προβλήματα τριῶν ᾠδῶν.

α) Ὡδὴ XIX, *Εἰς τὴν ἀνάληψιν καὶ εἰς ἑαυτόν*. Ἦδη ὁ πρῶτος ἐκδότης Matranga εἶχεν ἐκφράσει τὴν ὑποψίαν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ πλήρους καὶ τελείας ᾠδῆς. Ὁ Usener δέχεται ὅτι ἡ XX ᾠδὴ, *εἰς τὸν πόθον ὃν εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ εἰς τοὺς σεβασμίους τόπους*, μετὰ τῶν πρώτων 56 στίχων τῆς XIX ᾠδῆς ἀποτελοῦν ἓν ποίημα, τῶν ὑπολοίπων στίχων (57 - 107) ἀνήκοντων εἰς ἄλλην ᾠδὴν. Ὁ Hanssen θεωρεῖ τὴν ᾠδὴν, ὡς ἔχει, πλήρη καὶ γνησίαν, ἐνῶ ὁ Nissen συμφωνεῖ μὲ τὸν Usener, ὅτι εἰς ἄλλην ᾠδὴν ἀνήκουν οἱ πρῶτοι 56 στίχοι τῆς XIX ᾠδῆς καὶ εἰς ἄλλην οἱ ὑπόλοιποι, προσθέτει ὁμως ὅτι οἱ ὡς ἄνω 56 στίχοι ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον μέρος τῆς ὑπ' ἀριθ. XXIII τοῦ βαρβερινοῦ πίνακος, *τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πόθον ὃν εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ εἰς (τοὺς) σεβασμίους τόπους*, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιγραφή ἐθεωρήθη ἐπανάληψις τῆς XX ᾠδῆς. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς ἀκροστιχίδος προστετέθησαν ἐξ ἄλλης ᾠδῆς οἱ τελευταῖοι (57 - 107) στίχοι. Ἄλλ' εἰς αὐτοὺς δημιουργεῖται ἄλλο πρόβλημα. Ἀναφέρεται δηλαδὴ εἰς τὸν στίχον 57 τὸ ὄνομα *Βασίλειος* καὶ εἰς τὸν στίχον 72 τὸ ὄνομα *Σωφρόνιος*, τὰ ὁποῖα ὁ Matranga ἀποδίδει εἰς μοναχοὺς μοναστηρίου τινὸς τῆς Συρίας, τοῦ Σωφρονίου τῆς ᾠδῆς μὴ ταυτιζομένου πρὸς τὸν ποιητὴν. Ὁ Hanssen δέχεται τὸ ὄνομα *Βασίλειος* ὡς ἐπιθετικὸν προσδιορισμὸν εἰς τὸ ὄνομα *Σωφρόνιος*, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὸν ὁποῖον, ὡς καὶ τὴν ἁγίαν πόλιν, ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ ἄγνωστός τις μοναχός, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑποκρύπτεται αὐτὸς οὗτος ὁ ποιητὴς τῆς ᾠδῆς Σωφρόνιος ὁ Ἱεροσολύμων. Περὶ τοῦ Σωφρονίου, ὡς ποιητοῦ τῆς ᾠδῆς, ἀμφιβάλλουν ὁ Bouvy καὶ ὁ

Tichelmann, ὁ δὲ Nissen ἀφίνει ἀνοικτὸν τὸ πρόβλημα μὴ ἐννοῶν τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σωφρονίου καὶ Βασιλείου ὑποκρυπτόμενα πρόσωπα.

Ὁ M. Gigante δέχεται ἐνταῦθα τὴν ᾠδὴν ὥς ἓν καὶ πλήρες ποίημα (ἀπόδειξις καὶ ἡ ἀκροστιχίς του), γραφὲν ἐν εἵδει ἐπιστολῆς ὑπὸ τοῦ Σωφρονίου πρὸς τὸν μοναχὸν καὶ παλαιόν του σύντροφον Βασίλειον, διακρίνει δ' αὐτὸ εἰς δύο μέρη: Εἰς τὸ πρῶτον (στ. 1-18) ἐκφράζει ὁ Σωφρόνιος τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἴδῃ τοὺς ἁγίους τόπους, τοὺς ὁποίους καὶ περιγράφει (στ. 1-57), καὶ τὸν φίλον του Βασίλειον (στ. 57-68), εἰς δὲ τὸ δευτέρον μέρος (στ. 69-104) ὁ Βασίλειος ἀπαντῶν κατὰ τινὰ τρόπον εἰς τὸν Σωφρόνιον τοῦ ὑπενθυμίζει τὰς παλαιάς του ὑποσχέσεις περὶ κοινῆς ζωῆς καὶ ἐκφράζει τὸν διακαῆ του πόθον νὰ τὸν ἐπανίδῃ. Τὴν ὅλην ᾠδὴν χαρακτηρίζει ἐξαιρετικὴν ὁ M. Gigante καὶ παραβάλλει πρὸς τὸ XV ᾠσμα τοῦ Παραδείσου τοῦ Δάντη.

β) Ὡδὴ XX, *Εἰς τὸν πόθον ὃν εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ εἰς τοὺς σεβασμίους τόπους*. Πάντες δέχονται ὅτι πρόκειται περὶ ἐνὸς πλήρους ποιήματος. Μόνον ὁ Tichelmann ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ Σωφρονίου ὥς δημιουργοῦ του. Ὁ Christ παρατηρεῖ σύγχυσίν τινα τοπογραφίας εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἁγίων τόπων, ὁ δὲ Naber τὸ χαρακτηρίζει ὥς «insulsum».

γ) Ὡδὴ XXIII, *Εἰς τὸν Ἰωσήφ*.

Ἡ ᾠδὴ φέρει εἰς τὸν κώδικα B τὴν ἐπιγραφὴν Σοφρωνίου (sic) μοναχοῦ ἱεροσοφιστοῦ ἀνακρεόντιον εἰς τὸν Ἰωσήφ.

Τίθεται λοιπὸν τὸ πρόβλημα: ὁ ἱεροσοφιστὴς Σωφρόνιος εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν πατριάρχην Σωφρόνιον; Ὁ Ἀλλάτιος καὶ ὁ Matrangas ἐθεώρησαν δυνατὴν τὴν ταυτότητα αὐτήν, δεδομένου ὅτι ὁ Μόσχος ὀνομάζει τὸν Σωφρόνιον σοφιστήν, καὶ ἀπέδωσαν τὴν ᾠδὴν εἰς τὸν ποιητὴν καὶ πατριάρχην, οὐχὶ ὅμως ἄνευ ἀμφιβολίας. Ὁ Buecheler προσθέτει εἰς τὰ ἀνωτέρω τὴν ἐρμηνείαν σοφιστῆς = οὗ λόγους ῥητορικοὺς ἐξηγούμενος ἀλλὰ τέχνης ἱατρικῆς προϋστάμενος. Ἀλλ' ὁ Nissen ἀντεῖπεν ὅτι ἄλλο σοφιστὴς καὶ ἄλλο ἱεροσοφιστὴς, ὁ δὲ Σωφρόνιος, ὡς φαίνεται ἐξ ὧν ἐγραψε διὰ τὰ θαύματα τοῦ Κύρου καὶ Ἰωάννου, εἶναι ἄμοιρος ἱατρικῆς τέχνης. Ἐν τέλει ὁ M. Gigante θεωρεῖ νόθη τὴν ᾠδὴν διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: α) στερεῖται ἀκροστιχίδος, β) ἔχει ἓν κουκούλιον ἐπαναλαμβανόμενον διὰ δευτέραν φορὰν, γ) χρησιμοποιεῖται μετὰ τινος ἐλευθερίας ἡ πηγὴ (Π. Διαθήκη), καὶ δ) διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἐπιγραφῆς.

Τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ προλόγου τοῦ ἐκδότου ἀναφέρεται εἰς τὴν μετρικὴν τῶν ᾠδῶν. Αὗται ἀποτελοῦνται ἀπὸ τετραστίχους στροφὰς ἢ οἴκους, παρεμβالιομένων ἀνὰ τέσσαρας στροφὰς ἢ καὶ κατ' ἄλλην τάξιν διστίχων, τῶν κουκουλίων, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε ἀκολουθοῦν τριστίχα ἐπικουκούλια. Τὸ μέτρον τῶν οἴκων εἶναι δίμετρον ἰωνικὸν ἀκακλῶμενον (υ υ - υ - | υ - υ), τῶν δὲ κουκουλίων κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν τρίμετρον ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος μὲ χορίαμβον ἀντὶ τοῦ πρώτου ἰωνικοῦ (- υ υ - υ υ - | - υ υ - υ), ἄλλοτε

δὲ καὶ ἀμιγῆς τρίμετρον ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος (— — — — — | — — — — —) ἢ καὶ τρίμετρον ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος (— — — — — | — — — — —). Τὰ ἐπικουκούλια εἶναι δίμετρα ὥς καὶ οἱ οἴκοι. Οἱ δίμετροι στίχοι εἶναι καθ' ὑπολογισμόν τοῦ Hantsen παροξύτονοι κατὰ 93,1 % , δξύτονοι κατὰ 6,1 % καὶ προπαροξύτονοι κατὰ 0,8 % . Ὁ μερικὸς αὐτὸς κανὼν τοῦ γραμματικοῦ τόνου εἰς τὰ ἀνακρεόντεια ὀφείλεται κατὰ τὸν Hantsen εἰς ἐπίδρασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνογραφίας. Πιστεύει δ' οὗτος ὅτι καὶ τὰ ἀνακρεόντεια ᾄδονται καὶ εἰς μὲν τοὺς οἴκους ἔχομεν τὴν ἀφήγησιν τῆς ὑποθέσεως, εἰς τὰ κουκούλια δὲ τὴν ἔκφρασιν τῆς γνώμης ἢ τοῦ συναισθήματος τοῦ ποιητοῦ ἢ τῶν ἀκροατῶν. Ὅθεν ὑποθέτει ὅτι οἱ οἴκοι μὲν ᾄδονται ὑφ' ἐνός, τὰ δὲ κουκούλια ὑπὸ πολλῶν.

Οἱ οἴκοι συνδέονται μεταξύ των δι' ἀλφαβητικῆς ἀκροστιχίδος, ἔλλειπόντων διὰ μετρικὸν λόγον τῶν γραμμάτων Η καὶ Ω, ὁπότε ἔχομεν ἐνίοτε δύο στροφὰς ἀρχομένας ἀπὸ Ζ καὶ Ψ. Ἡ ἀλφαβητικὴ ἀκροστιχὶς θεωρεῖται ἐπίδρασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως τῆς Συρίας εἰς τὸν Σωφρόνιον.

Ταῦτα ἐκ τοῦ προλόγου τῆς ἐκδόσεως. Ἐν τοῖς ἀκολουθοῦσι θὰ ἀναφερθῶμεν εἰς ἑκάστην τῶν ᾠδῶν, σημειοῦντες ὅσας παρατηρήσεις ἔχομεν διὰ τὴν κριτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου ἢ τὰ ἰδιαίτερα αὐτῶν προβλήματα. Ὡς ἐκ τούτου θὰ εἴμεθα κατ' ἀνάγκην διεξοδικοί.

I. Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου.

Ὁ ποιητὴς ἀρχεῖται ἐπικαλούμενος τὴν Παρθένον Μαρίαν διὰ νὰ τὸν ἐμπνεύσῃ εἰς τὸν ὕμνον του. Εἰς τὴν ἀφήγησίν του ἀναφέρεται πρῶτον εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀπάτην τοῦ Ἀδάμ ὑπὸ τοῦ ὄφεως καὶ τὴν ἐντεῦθεν συμφορὰν τῶν ἀνθρώπων, ὁπότε ὁ Θεὸς ἐν τῇ εὐσπλαγχνίᾳ του ἀποφασίζει νὰ στείλῃ τὸν υἱόν του διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ εὐαγγελισμὸς γίνεται διὰ τοῦ Γαβριὴλ κατὰ τὴν Γραφὴν καὶ ὁ Ἰωσήφ ἔχων κατὰ νοῦν νὰ ἐκδιώξῃ κρυφίως τὴν Μαρίαν μανθάνει τὰ γενόμενα δι' ἀποκαλύψεως ἐν ὄνειρῳ καὶ τὴν κρατεῖ εἰς τὸν οἶκον του, ἵνα παρθένον φυλάξῃ | ἄγαμον καλῶν ἀκοιτῇ (120 - 121).

Ἐξ ἐπόψεως κριτικῆς παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς εἰς τὸν ὕμνον.

Στ. 13 - 14: Διὸ δὴ χερῶν κρατίστων | ἀπὸ γῆς κόνιν κομίσας. Ὁ ἐκδότης διατηρεῖ τὸ διὸ τοῦ κώδικος, ὑποψιάζεται ὅμως ἀντὶ αὐτοῦ διὰ ἐν τῷ ὑπομνήματι. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι προτιμότερον καὶ πρέπει νὰ τεθῇ ἐν τῷ κειμένῳ, ἵνα δηλωθῇ τὸ διὰ μέσον, ἐνῶ τὸ διὸ οὐδὲν νόημα παρέχει.

Στ. 30 - 31: Ζόφον ἔς φρένας δὲ πᾶσα | μερόπων τρέπουσα φύτλη. Ὁ M. Gigante ἔγραψεν ἔς ἀντὶ ἔς τοῦ B καὶ διώρθωσε τρέπουσα ἀντὶ τρέφουσα τοῦ B. Ἀλλ' οὕτω δυσχεραίνεται ἡ ἐρμηνεία, ἐνῶ σαφῶς κατὰ τὸν B μετὰ τὴν ἀπάτην τοῦ ὄφεως ὄχι μόνον ὁ Ἀδάμ ἀλλ' ὅλη ἡ ἀνθρωπότης ὑπέστη σύγχυσιν φρενῶν καὶ ὑπέκυψεν εἰς τὸν θάνατον. Παράλληλον πρὸς τὴν ἔκφρασιν τρέφω ζόφον ἔς φρένας ἔχομεν καὶ ἐν III 64 νόμον ἔς φρένας

λαβόντες, ὡς καὶ τὸ ἀντίθετον αὐτῆς ἐνὶ δὲ φρεσὶ φιλάγνοις | θείκην ἔχευεν αἴγλην ἐν XI 47-48.

Στ. 32: Κακῶς τὸ πάλιν τοῦ κειμένου μεταφράζεται *novellamente*. Δὲν πρόκειται περὶ ἐπαναλήψεως τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ περὶ ἐπιστροφῆς αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν μὲ τὸ νόημα τῆς πτώσεως αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀφθαρείας εἰς τὴν φθοράν.

Στ. 93-94: *Τότε παρθένου γε λάτρεις | πόλιν ἐς λιπὼν ἀνέπιη*. Ἡ γενικὴ *παρθένου* διορθωτέα εἰς αἰτιατικὴν *παρθένον*, ἀντικείμενον τῆς μετοχῆς *λιπὼν*, ἥτις δὲν νοεῖται κειμένη ἀπολύτως. Ἐξ ἄλλου ὁ ἄγγελος εἶναι μόνον *λάτρεις θεοῦ* (στ. 112 κ.ἀ.), ὅχι τῆς Παρθένου. Ἐπίσης ἡ πρόθεσις *ἐς* δὲν τονίζεται οὔτε ἐν ἀναστροφῇ, ὡς διορθοῖ πολλαχοῦ ὁ M. Gigante, ἐκτὸς μόνον ἐὰν ἀκολουθῇ στίξεις.

II. Εἰς τὴν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ γέννησιν.

Ἡ ᾠδὴ προϋποθέτει (στ. 1-4) τὴν προηγουμένην εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου. Ἀρχίζει κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου τρόπον ἐπικλήσεως καὶ ἀφηγεῖται τὸ γεγονός τῆς μεταβάσεως εἰς Βηθλεὲμ τοῦ Ἰωσήφ μετὰ τῆς Μαρίας κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Καίσαρος. Ἀλλὰ πρὶν ἢ περιγράψῃ τὸ γεγονός τῆς γεννήσεως ἀναφέρεται ὁ ποιητὴς εἰς τὸ δὲν διὰ τὴν ἐποχὴν του δογματικὸν θέμα τῆς διπλῆς φύσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸ παράδοξον θαῦμα τῆς γεννήσεως τοῦ Θεοῦ ἐκ Παρθένου. Ἀκολουθεῖ ὁ ἀγγελικὸς ὕμνος καὶ ἡ ἐμφάνισις τῶν ἀγγέλων εἰς τοὺς ποιμένας, οἱ ὅποιοι ὑπακούοντες ἀμέσως εἰς αὐτοὺς σπεύδουν εἰς τὸ σπήλαιον καὶ εὐρίσκουν τὸ θεῖον βρέφος μετὰ τῆς μητρός του.

Ἰδιαιτέρως παρατηροῦμεν εἰς τὴν ᾠδὴν αὐτὴν τὸ δογματικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ ποιητοῦ, ἐκφραζομένου ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν τῇ συνοδικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ (PG, 87, 3, p. 3160 C), τῆς ὁποίας παραθέτει ὁ ἐκδότης ὑπὸ τὸ ὑπόμνημα τὰ σχετικὰ χωρία. Κριτικῶς πρέπει νὰ διορθωθῇ τὸ *γραφέν* τοῦ στ. 79 εἰς *γράφεν* (ἀναύξητος παρατατικὸς) μὲ ὑποκείμενον ὁ *προφήτης*, διότι κατ' οὐδένα τρόπον δικαιολογεῖται τὸ οὐδέτερον τῆς μετοχῆς *γραφέν*, ἐνῶ ἐν V 65 ἔχομεν τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐκφρασιν *γράφεν προφήτης*.

III. Εἰς τὴν τῶν μάγων προσκύνησιν.

Ὁ ποιητὴς πιστὸς εἰς τὴν πηγὴν του ἀφηγεῖται κατὰ τὴν Γραφὴν τὴν ἀφιξιν τῶν μάγων μὲ τὰ δῶρα εἰς τὴν Βηθλεὲμ, τὸν δόλον τοῦ Ἡρώδου καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ θεοῦ βρέφους διὰ τῆς εἰς Αἴγυπτον φυγῆς, ὡς καὶ τὸν φόνον καὶ τὸ μαρτύριον τῶν βρεφῶν, χωρὶς τὴν ἐκφρασιν προσωπικῶν αἰσθημάτων ἢ κρίσεων, εἰμὴ μόνον εἰς τὰ κουκούλια καὶ ἐπικουκούλια. Κριτικῶς δὲν παρουσιάζονται προβλήματα. Κακῶς μόνον ἀποδίδεται εἰς τὴν μετάφρασιν ἡ λέξις *μαρτυρίη* τοῦ στ. 122 (*βρεφῶν μαρτυρίην τίετε πάντες*) διὰ τῆς λέξεως *testimonianza*. Ἐνταῦθα ἡ *μαρτυρία* ταυτίζεται μὲ τὸ *μαρτύριον*.

IV. Εἰς τὴν ἀπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ.

Ἐκ τῆς Βηθλεὲμ ὁ ποιητὴς ἀκολουθεῖ τὴν Παρθένον φέρουσαν ἐν ἀγκάλαις τὸ βρέφος *κλυτὸν ἐς δόμον θεοῦ* (στ. 4), διὰ τὴν ψάλλη *διφνὲς μέλος* (στ. 8) εἰς Ἑκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐφάνη *ἀσυγχύτως* θεὸς *ἐκ θεοῦ, βροτὸς ἐκ βροτοῦ* (στ. 10, 12). Καὶ ἀφοῦ ἐξήγησε τὸ βιβλίον τοῦ Λουκᾶ καὶ τὴν κιθάραν τοῦ Προφήτου, ἀφηγεῖται ὥς καὶ ἡ Γραφὴ τὸ γεγονός τῆς ὑπαπαντῆς: ἡ ἱκανοποίησις καὶ ἡ προφητεία τοῦ Συμεῶν, τὸ *θάμβος* (στ. 80) τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Μαρίας, ὁ ὕμνος τῆς Ἀννης. Εἶναι ὡραιότητα ἡ ἀντίθεσις ποῦν σημειῶναι ὁ ποιητὴς (στ. 38-39):

*Χριστὸς ἐλευθερίην πᾶσιν δαΐζων
Μωσαϊκῶν νομίμων ἄχθος αἶρει.*

Κριτικῶς οὐδεὶς λόγος νὰ δεχθῶμεν τὴν διόρθωσιν τοῦ M. Gigante τοῦ προσάξω τοῦ στ. 8 εἰς προσάψω. Τὸ προσάγω μέλος τινὶ εἶναι προτιμότερον τοῦ προσάπτω. Ἐπίσης εἰς τοὺς στίχους 53 καὶ 58 πρέπει νὰ ἀποκαταστήσωμεν τὴν εὐκτικὴν τοῦ πλαγίου λόγου *προσέλθοι* καὶ *εἶθροι* τοῦ κώδικος Β ἀντὶ τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἐκδότου, διότι δι' αὐτῆς ἐκφέρονται συνήθως αἱ δευτερεύουσαι προτάσεις καὶ εἰς τὸν κώδικα (πρβλ. I 13, 24, V 33, 91, VI 12 κ.ά.).

V. Εἰς τὴν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν βάπτισιν.

Ὡς καὶ εἰς τὴν προηγουμένην ᾠδὴν, ὁ ποιητὴς θέλει νὰ ἀναπέμψῃ δοξολογίαν εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ τὴν ἔρημον καὶ τὸν Ἰορδάνην, ὅπου εἶχε καταφύγει ὁ Ἰωάννης ὁ Προδρόμος, *βίον ἀγλὰν διώκων* (στ. 5). Κατὰ τὰ λοιπὰ ἀκολουθεῖ τὴν ἀφήγησιν τῆς Γραφῆς ὥς πρὸς τὴν καταγωγὴν, τὴν ζωὴν καὶ τὸ προδρομικὸν κήρυγμα τοῦ Ἰωάννου, τὸν διάλογόν του μετὰ τὸν Ἰησοῦν, τὴν βάπτισιν καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, τῆς ἀφηγήσεως διακοπτομένης μόνον διὰ τῶν κρίσεων καὶ προτροπῶν εἰς τὰ κοινούλια καὶ ἐπικουκούλια. Τὰ παρατιθέμενα χωρία τῆς Γραφῆς δεικνύουν πόσον ὁ ποιητὴς ἐσεβάσθη τὴν πηγὴν του, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ μειώσῃ τὴν ὅλην ποιητικὴν συγκίνησιν καὶ τὴν πλαστικότητα τοῦ λόγου του. Πόσον εὐγλωττος καὶ ὑποβλητικὸς ὁ χαρακτήρισμός τοῦ Προδρόμου (στ. 41-42) *λύχνος ἐμφανῶς φαάνθη | θεὸν εὐσεβῶς πιφανύσκων* καὶ πόσον συγκινητικὴ ἡ λεπτομέρεια τῆς τρεμούσης χειρὸς του κατὰ τὴν βάπτισιν (στ. 106-110) *χέρα δεξιὴν προτείνει | ἐν Ἰορδάνῃ προφήτης, | τρομέων δ' ἄνακτα βάψεν | τὸν ὄλων κάθαρον ὄντα*. Ἡ παράδοσις τοῦ κειμένου τῆς ᾠδῆς οὐδὲν πρόβλημα παρουσιάζει.

VI. Εἰς τὸ περὶ τὸν Λάζαρον θαῦμα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Εἰς τὴν ᾠδὴν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ἀφήγησις τοῦ γνωστοῦ θαύματος τῆς

ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου, ὡς ἡ Κ. Διαθήκη παραδίδει αὐτό, εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου στίχου. Ἄλλ' ἡ συνήθης ἐπίκλησις ἱερῶν προσώπων (ἐνταῦθα τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας), ἵνα συνοδεύσουν τὴν φῶδὴν του καὶ χροῦσουν τὴν λύραν τοῦ ποιητοῦ, ὑπάρχει εἰς τὸ πρῶτον κουκούλιον καὶ ἐπικουκούλιον, ὥστε ἔχομεν καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν τεχνικήν. Ἐσφαλμένην θεωροῦμεν τὴν διόρθωσιν τοῦ M. Gigante εἰς τὸν στίχον 31 τοῦ ἤλθε τοῦ κώδικος B εἰς ἔλθοι. Ὁ ὅλος λόγος (στ. 30-34), *θαλερὴ μαθοῦσα Μάρθα | ὅτι Χριστὸς ἐγγὺς ἔλθοι, | προπάρειθεν ἤλθε κώμης | τὰ δέοι λόγοις βοῶσα, ἀπαιτεῖ καὶ ὡς νόημα ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ζωηρὸν τῆς εἰκόνης τὴν ὁριστικήν ἤλθε. Τὸ ἐπίρρημα ἐγγὺς εἶναι σαφῶς τοπικὸν ἄνευ οὐδεμιᾶς χρονικῆς ἀποχρώσεως. Ὡστε « ἡ Μάρθα, ὅτε ἔμαθεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἤλθεν ἐγγὺς τῆς πόλεως, ἔσπευσε πρὸ αὐτῆς » καὶ ὅχι ὡς μεταφράζει ὁ M. Gigante « apprese che Christo sarebbe presto venuto... ». Ἐξ ἄλλου αὐτὸ ἀκριβῶς λέγει καὶ ἡ Γραφή (Ἰωάννης 11, 20) ἡ οὖν Μάρθα, ὡς ἤκουσεν ὅτι Ἰησοῦς ἐρχεται, ὑπήντησεν αὐτῷ.*

Ἐπίσης εἰς τὸν ὡς ἄνω στίχον 33 θεωροῦμεν προτιμωτέραν τὴν γραφὴν τῶν ἐκδόσεων *τάδε οἱ* (τάδε οἱ edd.) ἀπὸ τὴν γραφὴν τοῦ B *τὰ δέοι*, τὴν ὁποίαν υἱοθετεῖ καὶ ὁ M. Gigante.

Εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας στίχους 36-39 ἔχομεν τὴν ἀνάλυσιν τοῦ *τάδε* εἰς εὐθὺν λόγον, ὁ ὁποῖος θὰ παρεῖλκεν, ἂν ὁ ποιητὴς εἶχε γράψαι *τὰ δέοι*. Παράλληλον ἔκφρασιν ἔχομεν καὶ εἰς τὴν III φῶδὴν στ. 77-79: *τάδε οἱ τὰ δῶρα δῶκαν, | λιβανὸν καλὸν χρυσόν τε | τρίτον ἦν ἄρωμα πάτρης*, προκειμένου περὶ τῶν δώρων τῶν μάγων.

VII. Εἰς τὴν βαῖαπάντησιν τοῦ Κυρίου.

Εἰς ἀτμόςφαιραν χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως διὰ τοὺς πιστοὺς καὶ φόβου καὶ ἀγωνίας διὰ τοὺς *παῖδας τῆς στυγερᾶς συναγωγῆς* (στ. 98) παρακολουθεῖ ὁ ποιητὴς εἰς τὴν φῶδὴν αὐτὴν τὴν εἴσοδον τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῆς Κ. Διαθήκης. Ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ, ὁ ἐνθουσιασμός τῶν πιστῶν, τὰ ἔσματα τῶν ἑμνοπόλων *βρεφῶν* (στ. 120) δὲν δημιουργοῦν ἀπλῶς μίαν παροδικὴν συγκίνησιν εἰς τὸν ποιητὴν, ἀλλὰ τὴν βαθεῖαν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος ὅπως *Ἀντὶ πέπλων κραδίας δεικνυμεν ἀγνάς | Χριστὸς ὅπως δμαλὴν οἶμον ὀδεύσῃ*. Κριτικῶς οὐδὲν πρόβλημα παρουσιάζει ἡ φῶδῃ.

VIII. Εἰς τὸν μυστικὸν καὶ θεῖον δεῖπνον τοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ.

Ὁ ποιητὴς λαμβάνει τὴν λύραν του διὰ νὰ μετᾶσχῃ τῆς *μυστικῆς τραπέζης* | *ἅμα δεσπότῃ* (στ. 3-4). Αἱ προφητεῖαι τοῦ Κυρίου διὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασίν Του, ὁ Δεῖπνος καὶ ὁ Νικτὴρ ἀποτελοῦν τὴν ὑπόθεσιν τῆς φῶδης, κατὰ τὴν Γραφὴν πάντοτε. Μὲ ἰδιαιτέραν χαρὰν βλέπει ὁ ποιητὴς

2 - 5 - 1960

εἰς τὰ γεγονότα αὐτὰ τὸ τέρμα τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, τοῦ παλαιοῦ καὶ τυπικοῦ, ὥς τὸν ἀποκαλεῖ. Εἰς τὰ κουκούλια καλεῖ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ συμμετάσχουν εἰς τὸν θεῖον δεῖπνον, ζητεῖ δι' ἑαυτὸν τὴν κάθαρσιν καὶ θαυμαζέει: *Ὡ πόθος, ὦ φιλή ἦν διὰ Χριστὸς | σάρκα βροτοῖς ἰδίην ὥπασε δαῖτα* (στ. 99 - 100).

Εἰς τοὺς στίχους 17 - 18 *Δεῖπνον ἐς ἀμνοφόρον σπεύσετε πάντες | μυστιφόροις κραδίαις κάρτα θεοῖο*, τὸ σπεύσετε ἀσφαλῶς ὀφείλεται εἰς τυπογραφικὸν λάθος ἀντὶ τῆς προστακτικῆς *σπεύσατε*, διότι καὶ εἰς τὸν πίνακα τῶν λέξεων παραπέμπει ἐνταῦθα εἰς τὴν λέξιν *σπεύσατε*. Τὸ *μυστιφόροις* ὅμως, ἀκατανόητον ἄλλως, θεωροῦμεν διορθωτέον εἰς *μυστιπόλοις* (*μυστιπόλος* = ὁ τελὼν μυστηριώδεις τελετάς, ἱεράρχης), λέξιν ἀπαντῶσαν μὲ αὐτὴν τὴν σημασίαν καὶ ἐν X, 99 *ἀγίων μυστιπόλων ὄρχαμε Παῦλε*, τὸ ὁποῖον ὀρθῶς μεταφράζεται Ο Ραολο, capo dei santi sacerdoti, ἐνῶ τὸ *μυστιφόροις κραδίαις* αὐθαιρέτως κάπως ἀποδίδεται διὰ τοῦ *con mistici cuori*.

ΙΧ. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον τὸν ἀπόστολον.

Χ. Εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἀγίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου.

Τὰς προηγουμένας δεσποτικὰς ῥῥὰς ἀκολουθοῦν αἱ ὡς ἀνωτέρω δύο ῥῥαὶ εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον. Οὐδεμίαν διαφορὰν εἰς τὴν τεχνικὴν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος ἐν γένει παρατηροῦμεν εἰς αὐτάς ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς προηγουμένας. Ὁ ποιητὴς ζητεῖ ἀπὸ τὸν Προφήτην καὶ βασιλέα τῶν μελῶν (στ. 5) τὴν κιθάραν τοῦ διὰ νὰ ὑμνήσῃ τὸν γενάρχη τῶν ἀρετῶν Παῦλον. Ἡ μεταστροφή τοῦ Παύλου διὰ τοῦ θαύματος τῆς Δαμασκοῦ εἶναι ἡ ὑπόθεσις τῆς πρώτης ῥῥῆς καὶ τῆς δευτέρας οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν Ἀρέταν εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ νὰ διδάξῃ ἀκολούθως τοὺς πάντας, *ἐθνικοὺς γόνους τ' Ἰούδα* (στ. 88), τὴν πίστιν, *κατὰ κόσμον ἦν ἐπόρθει* (στ. 54) πρὸ τῆς μεταστροφῆς του. Λόγος πυκνὸς καὶ δυνατὸς παρουσιάζει ἀνάγλυφον τὴν δύναμιν καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ Παύλου. Τὸ κείμενον τῆς Γραφῆς μεταφέρεται εἰς στίχους ὅπου ὁ καταπλήσων ρητορισμὸς τῶν σχημάτων πραῦνεται ἀπὸ τὸν λεπτὸν λυρισμὸν τῶν αἰσθημάτων.

Εἰς τὴν ΙΧ ῥῥὴν τὸ ἐν στίχῳ 41 *ἐκ πολοῦ* ἀντὶ *ἐκ πόλου* εἶναι τυπογραφικὸν λάθος (ἢ μετάφρασις ἀποδίδει *dal cielo*). Ἀλλ' ἡ διόρθωσις ἐν στίχῳ 85, *φεγγιτόκον σκοτίνην ἔδρασε Παῦλος*, τοῦ *ἔδρασε* τοῦ κώδικος Β εἰς *ἔδρασε* ὑπὸ τοῦ Μ. Gigante εἶναι ἀτυχής, διότι δὲν εἶναι ὁ Παῦλος ἐκεῖνος ποὺ κατέστησεν τὴν σκοτίνην *φεγγιτόκον* ἀλλ' ὁ Θεός, ἐνῶ τὸ *ἔδρασε* (ἀόρ. τοῦ δέρομαι) ἀποδίδει τὴν πραγματικότητα τοῦ θαύματος τῆς Δαμασκοῦ διὰ ζωηρᾶς ἀντιθέσεως· ὄντως εἰς τὸ σκότος τῆς αἰσθήσεως εἶδεν ὁ Παῦλος τὸ φῶς τοῦ πνεύματος, διὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸ εἶξῃ θὰ διαλύσῃ τῶν ἀνθρώπων τὴν ζοφερὰν ἀχλὺν (στ. 86).

XI. Εἰς Ἰωάννην τὸν Θεολόγον.

Προκειμένου νὰ ὑμνήσῃ ὁ ποιητὴς εἰς τὴν ᾠδὴν τοῦ τὸν ἅγιον Ἰωάννην καλεῖ τὴν φάλαγγα τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀγάμων (μία ὁραία παρήχησις προδίδουσα τὸ ρητορικὸν τάλαντον τοῦ ποιητοῦ θέτει ἐν ἀρχῇ τῶν στίχων τῆς πρώτης στροφῆς τὰς λέξεις ἁγίων - ἀγίω - ἀγάμων - ἀγάμω), διότι ὁ ἴδιος ἀδυνατεῖ νὰ ψάλλῃ *καθαρόν τὸν αἶνον* (στ. 8). Ἡ καταγωγή τοῦ Ἰωάννου καὶ ἡ συγγενεία του μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐκλογή του ὡς μαθητοῦ ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἡ ἰδιαιτέρα ἀγάπη τοῦ Διδασκάλου, ὁ ὁποῖος εἰς αὐτὸν μόνον ἐπέτρεψεν *ἐπὶ καρδίῃν ταῖσιν* (στ. 57) καὶ τοῦ ἀνέθεσε ἀπὸ τοῦ σταυροῦ τὴν φροντίδα διὰ τὴν μητέρα Του, τὸ ἔργον του εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Πάτμον, ἰδοὺ τὸ περιεχόμενον τῆς ᾠδῆς. Εἰς τὰ κουκούλια ἀπευθύνεται εἰς τὸν Ἰωάννην ὁ ποιητὴς διὰ νὰ δεχθῇ τὸ δῶρον τοῦ ὕμνου του καὶ νὰ πληρώσῃ τὴν καρδίαν του μὲ φῶς, αὐτὸς ὁ φωσφόρος παρθενίης, ὁ φωσφόρος μύθων (στ. 31), ὁ ἀθλὸς οὐρανίων ἐπέων (στ. 50).

Ἐξ ἐπόψεως κριτικῆς πρέπει νὰ ἀποκαταστήσωμεν δύο γραφὰς τοῦ κώδικος B. Ἦτοι ἐν στ. 15-16, *Σαλώμης τεκοῦσα Χριστοῦ | κλύε σύγγονος θεοῦ*, ὁ Nissen διώρθωσε, καὶ υἱοθέτησεν ὁ M. Gigante, τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ κώδικος B *Σαλώμη* εἰς γενικὴν (*Σαλώμης* ἔγραψε διὰ μετρικὸὺς λόγους ὁ Nissen), ὁπότε τὸ παρεχόμενον νόημα εἶναι τὸ ἐξῆς: ἡ μήτηρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἐθεωρεῖτο ἀδελφὴ τῆς Σαλώμης. Σαφῶς ὅμως εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας στίχους ὁ ποιητὴς ὀνομάζει τὴν Σαλώμην κόρην τοῦ Ἰωσήφ, ὁ δὲ υἱὸς αὐτῆς Ἰωάννης ὀνόμαζε τὸν Χριστὸν θεῖον. Οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω διὰ τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ κώδικος λέγει ὁ ποιητὴς ὅτι ἡ τεκοῦσα (ἐννοεῖται τὸν Ἰωάννην) Σαλώμη ἦτο ἀδελφὴ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ (ὡς κόρη τοῦ Ἰωσήφ). Ὡστε καὶ ἡ γενικὴ *Χριστοῦ θεοῦ* δὲν ἀποδίδεται εἰς τὸ *τεκοῦσα*, ἀλλ' εἰς τὸ *σύγγονος*. Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν ἐσφαλμένην σύνταξιν (*τεκοῦσα Χριστοῦ*) βασιθεῖς ὁ M. Gigante διορθοῖ καὶ ἐν στ. 79 *Θεοῦ τεκοῦσαν ἀντὶ θεὸν τεκοῦσαν* τοῦ κώδικος. Τὴν τελευταίαν αὐτὴν σύνταξιν ἔχομεν καὶ ἐν II 40 *Μαρίης θεὸν τεκούσης*.

XII. Εἰς τὸν ἅγιον πρωτομάρτυρα Στέφανον.

Ὁ ποιητὴς ἐξιστορεῖ τὸ μαρτύριον τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου *γραφικῶν ἐκ καλύκων ἄνθεα δρέψας* (στ. 36) καὶ ὑμνεῖ τὸν ἄνδρα ἐν τῷ χορῷ τῶν ἀποστόλων, τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἁγίων ὡς *μαρτυρικῆς στρατιῆς ἀρχὸν* (στ. 89) διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸ θάρρος. Τὸ λυρικὸν μεγαλεῖον καὶ ὁ ἐνθουσιαστικὸς τόνος ἐνθυμίζουν πινδαρικὰς ᾠδὰς.

Μίαν μετρικὴν ἀνωμαλίαν παρατηροῦμεν εἰς τὸν στίχον 37 *ἱεροῖσι λόγοις νίκην*, ὅπου ἡ μετρικὴ μορφή ~ ~ ~ ~ ~ ἀποκαθίσταται μὲ τὴν πιθανὴν διόρθωσιν *ἱεροῖς λόγοις δὲ νίκην*. Δὲν θεωροῦμεν ἀναγκαίως τὰς διορθώσεις τοῦ M. Gigante εἰς τὸν στίχον 34 *ἀήτη ἀντὶ ἀήται* τοῦ B, ὅπου

μόνον ὀρθογραφικὴ ἀποκατάστασις εἰς ἃῃται χρειάζεται, καὶ εἰς τὸν στίχον 67 *πρόσωπιν*, ἀντὶ *πρόσωπον* τοῦ Β. Εἰς δὲ τὸ *προῦχων* τοῦ στίχου 74 ἐσφαλμένως προστίθεται ἐν τῷ κειμένῳ ἡ κορωνίς, διότι δὲν πρόκειται περὶ κρᾶσεως, ἀλλὰ περὶ συναιρέσεως.

XIII. Εἰς τὴν ἁγίαν πρωτομάρτυρα Θέκλαν.

Εὐσεβὴς συνειρμὸς ὁδηγεῖ τὸν ποιητὴν ἀπὸ τῆς προηγουμένης ᾠδῆς τοῦ Στεφάνου εἰς τὸν ὕμνον τῆς πρωτομάρτυρος Θέκλης. Συγκαλεῖται χορὸς παρθένων διὰ νὰ ὑμνήσῃ τὴν παρθένον καὶ νύμφην τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ τρυγήσῃ ἱερὸν μέλι ἀπὸ τὴν κυψέλην τῶν μελισσῶν τῆς ἀρετῆς. Ἡ *βροτὴ λύρη* εἶναι δύσκολον νὰ ὑψώσῃ τὸν ὕμνον ἐφ' ὅψος ἁθλῶν τῆς Θέκλης (στ. 5-6), ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι πρὸς τοῦτο *πνεῦμα θεῖον ἦλθεν* (στ. 15). Ἡ Θέκλα πιστὴ εἰς τοὺς λόγους τοῦ Παύλου ἀφοσιώνεται εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ὁ ἱερός της πόθος τὴν ἀποτρέπει ἀπὸ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ζωὴν, ποῦ τῆς ὑπόσχεται ὁ Θάμυρις, προκαλοῦσα οὕτω τὴν ὀργὴν του. Σφάζεται διὰ θαύματος ἀπὸ τὴν πυράν, εἰς τὴν ὁποίαν κατεδικάσθη, καὶ φεύγει εἰς τὴν Συρίαν, ὅπου ὁμως νέοι ἄγῳνες τὴν περιμένουν. Πίστις καὶ θάρρος τὴν ὁδηγοῦν εἰς προσβλητικὴν περιφρόνησιν πρὸς ἄλλον νέον, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ τὴν δαμάσῃ, κατορθώνει διὰ τοῦ ἀρχοντος νὰ τὴν ρίψῃ εἰς τοὺς ἀγρίους λέοντας καὶ τοὺς ταύρους τοῦ ἀμφιθεάτρου. Ἀλλ' ὁ θεὸς σάωσε *νύμφην* (στ. 96). Ἡ ζωηρότης τῶν εἰκότων εἰς τὴν διαδοχὴν τῶν ἁθλῶν τῆς Θέκλης καθιστᾷ τὴν ᾠδὴν πράγματι *μέλος εὐθροον* (στ. 16). Οὐδὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν κριτικῶς.

XIV. Εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ἡ ᾠδὴ ἐκτὸς τῆς ποιητικῆς τῆς ἀξίας ἔχει σημασίαν καὶ ὡς ἱστορικὴ πηγὴ. Ὁ ποιητὴς ὑπερνικῶν τὰ δάκρυα καὶ τοὺς θρήνους του κατορθώνει νὰ ὑψάνῃ τοὺς στόνους του (στ. 11) εἰς ἐπικὴν περιγραφὴν τῆς πολιορκίας καὶ ἀλώσεως τῆς ἁγίας πόλεως ὑπὸ τῶν Περσῶν τῷ 614.

Μία *ζάκοτος μανία* (στ. 25) ὁδηγεῖ τοὺς *δολεροὺς Μήδους* (στ. 15) εἰς τὰς *ζαθέους πόλεις* (27), τῶν ὁποίων οἱ πολῖται συγκεντρώνονται εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπου ὁ Χριστὸς *ἀνέστη | θανάτου κράτος πατήσας | θανάτου βροτοὺς ἀπάρας* (στ. 48-50). Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἅμα τοῖς φίλοις *Ἑβραίοις* (στ. 62) στρέφονται καὶ κατ' αὐτῆς, ὁπότε οἱ κάτοικοι σπεύδουν εἰς τὰ τείχη, ἐπικαλεσθέντες *τὸν ἄνακτα Χριστὸν* (στ. 67) νὰ προμαχήσῃ ὑπὲρ τῆς πόλεως Του. Ἡ χάλαζα τῶν βελῶν καὶ τῶν λίθων ἐμποδίζει τοὺς Μήδους νὰ εἰσέλθουν, ὁπότε διὰ πυρὸς καὶ μηχανῶν διασποῦν τὰ τείχη καὶ εἰσέρχονται ἐντὸς τῆς πόλεως. Τὸν φόνον τῶν κατοίκων — *πολιῶν, νέων, γυναιῶν* (στ. 90) — διαδέχεται ἡ σύλησις τῶν ἁγίων τόπων καὶ ἡ πυρπόλησις αὐτῶν. Ὁ ποιητὴς κλείνει τὴν ᾠδὴν μὲ τὴν εὐχὴν: *Περσίδος αἰνοτόκου δύσμορα τέκνα | χριστιανῶν παλάμαις Χριστὲ δαμάσσοις*.

Διὰ τὴν κριτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου διορθοῦμεν τὸ *πέρσαι* τοῦ στ. 28 εἰς *πέρσαι*, τὸ ὁποῖον συντακτικῶς καὶ λογικῶς συμπληροῖ τὸ *ὦρτο δαίμων* τοῦ στ. 25. Ἐπίσης εἰς τὸν στίχον 43 τὸ *αὐτὸν* διορθωτέον εἰς *αὐτός*, δηλ. ὁ Χριστὸς (*ἐκὼν ὑπέστη λέπαδνον πότμον μερόπων*). Εἰς δὲ τὸν στίχον 67 θεωροῦμεν προτιμητέαν τὴν γραφὴν δὲ τοῦ κώδικος L, ἀντὶ τοῦ γε τοῦ κώδικος P, τὸ ὁποῖον δέχεται ὁ M. Gigante.

XVII. Εἰς Ναρσὴν ἐπίσκοπον Ἀσκάλωνος καὶ περὶ δογμάτων.

Καὶ εἰς τὴν ᾧδὴν αὐτὴν ὁ Σωφρόνιος ἀναφέρεται εἰς σύγχρονόν του πραγματικότητα. Ὑμῶν τὸν ἐπίσκοπον Ἀσκάλωνος διὰ τὴν σωφροσύνην καὶ ἀρετὴν του παρέχει μερικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ βίου του, τῆς δογματικῆς διδασκαλίας του καὶ τοῦ ποιμαντορικοῦ του ἔργου. Κατάγεται ἐκ Σμύρνης, εἶναι υἱὸς τοῦ ὀλβίου τὰ πάντα Θωμᾶ (στ. 10), παραβάλλεται μὲ τὸν Δανιὴλ καὶ διὰ τὰς ἀρετάς του, αἱ ὁποῖαι *ζεφύρου πνέουσι κρεῖσσον* (στ. 27) διορίζεται ἐπίσκοπος Ἀσκάλωνος. Τὰ κηρύγματά του ἀναφέρονται εἰς τὰ δογματικὰ θέματα τῆς ἐποχῆς (οὕτως ἐξηγεῖται καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Σωφρονίου νὰ συμπεριλάβῃ εἰς τὰς ᾧδὰς του τὴν μορφήν καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἀσκάλωνος), τὴν αὐτὴν μίαν φύσιν τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος, τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ τὰς δύο φύσεις τοῦ διὰ τῆς Παρθένου Μαρίας ἐνανθρωπήσαντος Λόγου, ὁ ὁποῖος *τὰ βροτῶν ὑπῆλθε πάντα* (στ. 74), πλὴν τῆς ἁμαρτίας, ἀπέθανε καὶ ἀνέστη *θανάτου φθορὰν καθείρξας* (στ. 80). Ὡς ποιμενάρχης ὁ Ναρσῆς παρουσιάζεται τροφεὺς τῶν πενήτων, πατὴρ τῶν ὀρφανῶν, ἀρωγὸς τῶν ἀδικουμένων, ἀνεξίκακος, σοφώτατος, *τὰ πάντα τοῖς πᾶσι | ... | ἵνα τοὺς ὅλους σῶσῃ* (στ. 96, 98).

Εἰς τὸν στίχον 93 πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ *ποοῦσιν* τοῦ B ἀντὶ τοῦ *ποοῦσαν* τοῦ M. Gigante, ὅποτε οἱ στίχοι 92-94, *ἐρρέι καλῶς διώκτην, | κακίην κακῶς ποοῦσιν | ἀγνοεῖ φρεσὶν φυλάττειν* ἀποδίδουν τὸ γραφικὸν (Ματθ. ε', 44) *εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, ἐνῷ ἡ ἔννοια κακίη κακῶς ποοῦσα ἀποτελεῖ, τοῦλάχιστον, ἄσκοπον πλεονασμόν.*

XVIII. Εἰς τὸν Τίμιον Σταυρόν.

Ἡ ᾧδὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ 629 ἀπόδοσιν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς τῶν αἰχμαλώτων καὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τοῦ Σιρόου, διαδόχου τοῦ Χοσρόου. Ὁ ἐνθουσιαστικὸς τῆς τόνος ἀντιτίθεται πρὸς τὸ ἐλεγειακὸν ὕφος τῆς XIV ᾧδης εἰς *τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ*. Τοὺς γόους καὶ τοὺς στόνους, τὸ *χεῦμα τῶν βλεφάρων* καὶ τὸν *θρήνον* τῆς καρδίας διὰ τὴν ἄλωσιν (XIV, στ. 4, 12, 7, 9) διαδέχονται ἐνταῦθα ὁ χορὸς τῆς πίστεως καὶ τὸ μέλος τῆς κιθάρας (στ. 2, 4). Ὁ ποιητὴς *γελῶν βοᾷ τὸν ὕμνον* |

θεὸν ἀξίως γεραίω (στ. 9-10). Ἡ σωτηρία ἀποδίδεται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Σταυροῦ, ὃ ὁποῖος μεταφερθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων λαφύρων εἰς τὴν Περσίαν ἐπέφερε τὸν θάνατον τοῦ Χοσρόου. Ὑπὸ δὲ κλυτῆς γαλήνης | θεόθεν βροτοῖς μελούσης | μεγάλης πάϊς γε Ῥώμης | ἐπιτέρεται κρατίσιως (στ. 73-76), ἐνῶ οἱ αἰχμάλωτοι ἐπιστρέφουν τρέχοντες εἰς τὰς πατρίδας καὶ τοὺς οἴκους των. Ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται ἰδιαίτερον ἱκανοποίησιν διὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἰς πείσμα τῶν ἐκνόμων Ἑβραίων (στ. 85), συνερχατῶν τῶν Περσῶν εἰς τὸν ὄλεθρον τῆς ἁγίας πόλεως.

Ἡ ᾠδὴ κλείνει μὲ ἐν καὶ μοναδικὸν κουκούλιον εἰς τὸ τέλος περιλαμβάνον ὡς ἐπίγραμμα τὴν ὑπόθεσιν αὐτῆς: Σταυρὸς ἐς εὐσεβέων γαῖαν ἀφίεται | εὐσεβέων μερόπων χαίρετε φύτλαι (στ. 89-90). Ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἱστορικῶς ἡ ᾠδὴ, διότι κατ' αὐτὴν ὁ Χριστὸς κολάζων διαμαρτάδας κακίστας (στ. 18) ὠδήγησε τοὺς Μήδους ἰδίην πτόλιν σκυλεῦσαι (στ. 32). Ἄλλ' ὁ ἴδιος τώρα ἐφάνη Θεὸς σαφῶν (στ. 19). Τὸ κείμενον οὐδὲν κριτικὸν πρόβλημα παρουσιάζει.

XIX. Εἰς τὴν ἀνάληψιν καὶ εἰς ἑαυτόν.

XX. Εἰς τὸν πόθον ὃν εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ εἰς τοὺς σεβασμίους τόπους.

Συνεξετάζομεν τὰς ὡς ἄνω δύο ᾠδὰς διὰ τὴν σχέσιν περιεχομένου καὶ μορφῆς, ἀλλὰ καὶ διότι ἐμπλέκονται εἰς τὸ αὐτὸ πρόβλημα γνησιότητος καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ᾠδῶν. Εἰς τὴν XIX ᾠδὴν ὁ ποιητὴς πλήρης νοσταλγίας ἐκφράζει τὸν πόθον του νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν, ὅθεν ἀνελήφθη ὁ Κύριος, καὶ νὰ ὑμνήσῃ ἐκεῖ τὸν Θεόν, νὰ πορευθῇ ἀκολουθῶς εἰς τὴν οἰκίαν, γεραροῦς ὅπου τὰ θεῖα | ἐτάρους ἐμυσταγῶγει (στ. 9-10) — ἀσφαλῶς ἡ οἰκία τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου — καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν θέαν τῆς ἁγίας πόλεως, νὰ μεταβῇ κατόπιν εἰς τὸν τύμβον τοῦ Λαζάρου (εἰς τὴν Βηθανίαν) καὶ ἐκεῖθεν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Βηθλεέμ, διὰ νὰ χορεύσῃ εἰς τὸν ἐκπρεπῆ τρίκογχον δόμον, μάλα καλλίτενκτον ἔργον (στ. 28, 35) — πιθανώτατα ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου — νὰ προσκυνήσῃ τὴν φάτνην τοῦ σπηλαίου τῆς γεννήσεως καὶ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ ἄντρον βρεφῶν ἅμα σφαγέντων (στ. 54).

Ἀκολουθοῦν δύο στροφαὶ μεταξὺ δύο κουκουλίων, εἰς τοὺς στίχους τῶν ὁποίων (57-68) ὁ ποιητὴς ἀπευθύνεται εἰς τινὰ Βασίλειον, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει μοναχῶν προηγέτην, πατράρχην, τοῦ ἁγίου του γένους φέριστον ἔρνος, πρᾶσφρονα καὶ λίαν σεβάσμιον (στ. 61, 62, 64, 65, 66), ἐκφράζων τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ τὸν ἴδῃ καὶ νὰ τὸν ἀσπασθῇ. Ξεύρει δὲ ἐκεῖνος (ὁ Βασίλειος) διὰ ποῖον λόγον τὸν ἐνεθυμήθη κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον.

Εἰς τοὺς ὑπολοίπους δὲ στίχους (68-108) μετὰ ἰδιαίτερας συγκινήσεως καὶ τρυφερᾶς ἀγάπης ὁ λόγος στρέφεται πρὸς τινὰ Σωφρόνιον, τὸν ὁποῖον

ποθεῖ ὁ ποιητής *γοδῶν ἤματα πάντα* (στ. 74). Πῶς νὰ μὴ στενάξῃ ἐκ βαθέων μὲ ἀσυγκράτητα δάκρυα, ὅταν ἐνθυμῆται αὐτόν, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει παρηγορίαν τῆς ζωῆς καὶ στήριγμα τῶν γηρατειῶν του; Τὸν ἀποκαλεῖ *τεκέων κάλλος καὶ γλυκερὸν τέκνον*, ἀλλὰ καὶ *πατέρα σέσσει τε θεία* (στ. 70, 79, 80). Μετ' αὐτοῦ ἤλπιζε *βιοῦν τε θνήσκειν* (στ. 90), ὅταν ἀπεφάσισε νὰ ζῇ ὡς μοναχὸς μακρὰν τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ *πολύπλοκον πλήθος συμφορῶν* (στ. 85) τοῦ ἐστέρησε αὐτὴν τὴν *γεραρὴν ὄψιν* τοῦ Σωφρονίου (στ. 73), ὥστε τώρα αἱ θλίψεις του νὰ ὑπερβαίνουν τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης καὶ τὸ ἔδαφος νὰ εἶναι διάβροχον ἐκ τῶν δακρύων του. Ὁ λυρισμὸς τῆς ᾠδῆς, τὸ σεπτὸν μεγαλεῖον τῶν περιγραφομένων ἁγίων τόπων, ἡ συναισθηματικὴ προσκόλλησις τοῦ ποιητοῦ εἰς αὐτούς, ἡ ἀπόλαυσις ποὺ αἰσθάνεται ἐπισκεπτόμενος αὐτοὺς ἔστω καὶ νοερῶς, ἔπειτα τὸ λεπτὸν αἶσθημα καὶ ἡ τρυφερότης πρὸς τὰ πρόσωπα τοῦ Βασιλείου καὶ Σωφρονίου, ἡ παλλομένη ἀνθρωπίνη καρδιά, συγκινοῦν βαθύτατα τὸν ἀναγνώστην τῆς ᾠδῆς αὐτῆς. Πόσοι στίχοι τῆς Λογοτεχνίας μας θὰ ἠδύναντο νὰ παραβληθοῦν εἰς τὸ αἶσθημα καὶ τὴν μορφὴν πρὸς αὐτούς, ποὺ ἀπευθύνει ὁ ποιητής πρὸς τὸν Σωφρόνιον; *Πραπίδων ἔμῶν τὸ χάμμα | τεκέων ἔμῶν τὸ κάλλος | σοφίης ἄγαλμα, ποῦ σε | Σωφρόνιε σῶφρον εἶρω*; (στ. 69 - 72).

Μὲ τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ψυχικὴν διάθεσιν καὶ ποιητικὴν συγκίνησιν καὶ εἰς τὴν XX ᾠδὴν ὁ ποιητής ἐκφράζει τὸν *ἐνθεον οἴστρον*, ὁ ὁποῖος *δαμάζει* (στ. 5 - 6) συνεχῶς καὶ σφοδρῶς τὴν καρδίαν του, νὰ ἴδῃ τὸ *ἅγιον πόλισμα* (στ. 1), τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖ θὰ ἐπισκεφθῇ ἀρχικῶς τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως διὰ νὰ φιλήσῃ τὸ *γλυκερὸν πέδον* (στ. 11), ἀκολούθως *προσέρπων* θὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν Κρανίου τόπον, *ὅθι τὸ ξύλον πεπήγει | τὸ λύσαν ξύλου κατάραν* (στ. 31 - 32) καὶ θὰ μεταβῇ εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἡ *κεδνὴ Ἑλένη* (στ. 46) εὔρε τὸν Τίμιον Σταυρόν. Πλήρης κατανύξεως θὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὑπερῶν, διὰ νὰ ἴδῃ *κάλαμον σπόγγον τε λόγχην* (στ. 50). Ἐκεῖ πλησίον ὑπάρχει ἡ βασιλική, *μοναχῶν ὅπου χορεῖται | νυχίους τελοῦσιν ὕμνους* (στ. 53 - 54). Εἰς τὴν Σιών (ἓνα ἐκ τῶν λόφων τῶν Ἱεροσολύμων) θὰ ἐπισκεφθῇ τὴν οἰκίαν τῆς Μαρίας, *ὅθι γλωσσοπυρσόμορφος | κατέβη χάρις θεοῦ* (στ. 57 - 58), ὅπου ἐτελέσθη ὁ ἱερὸς νιπτῆρ καὶ ὁ μυστικὸς δεῖπνος καὶ ὅπου ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς Του μετὰ τὴν Ἀνάστασιν. Ἐνθυμεῖται ἔπειτα ὁ ποιητής τὸν Πέτρον καὶ τὴν ἄρνησίν του καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ φιλήσῃ, *πεσῶν χαμάδις* (στ. 80), τὸν τόπον ὅπου ἤκουσε καὶ συνησθάνθῃ τὸ παράπτωμά του. Αἱ τέσσαρες τελευταῖαι στροφαὶ ἀφιερώνονται εἰς τὴν Παρθένον· ἀπὸ τῆς Πραβατικῆς πύλης, ὅπου ὁ παράλυτος ἐθεραπεύθη *λόγου κελεύσει* (στ. 93), θὰ μεταβῇ ὁ ποιητής εἰς τὸν ναὸν τῆς *πανάγνου θεομήτορος* (στ. 84) — πόσος ὁ συναισθηματικὸς δεσμὸς τοῦ ποιητοῦ μετὰ τοῦ ναοῦ, ὅταν καὶ δι' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀψύχους τοίχους λέγῃ: *φιλέων περιπλακείην | ἔρατοὺς ἔμοιγε τοίχους* (στ. 85 - 86) — καὶ εἰς τὸν πατρικὸν τῆς

οἶκον, τελικῶς δὲ εἰς τὴν Γεθσημανῇ, διὰ τὴν προσκυνήσῃ τὸν τάφον τῆς μητρὸς τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὸ τελευταῖον κουκούλιον ὁ ποιητὴς ἐκφράζει πόσον γλυκὺ αἰσθάνεται τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν, *Χριστὸς ὄθεν μεδέων οὐρανὸν ἴκεν* (στ. 102).

Ἦδη ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν ᾠδῶν ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι αὗται ἐγράφησαν ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην ὑπὸ τὸ αὐτὸ ψυχικὸν κλίμα. Ὁ ποιητής, ἡναγκασμένος νὰ ζῇ μακρὰν τῶν ἁγίων τόπων, ἀφίνει τὸ ἀκατάσχετον αἰσθηματὴς νοσταλγίας καὶ τῆς λατρείας νὰ κρούσῃ τὰς λεπτοτέρας χορδὰς τῆς ποιητικῆς του λύρας διὰ τὴν ἀποδόσῃ τὸ λυρικώτερον μέρος τῆς. Ἡ ἔντασις καὶ τὸ ποῖον τοῦ συναισθημάτος ἐκφράζονται εἰς ἀμφοτέρας τὰς ᾠδὰς καθ' ὅμοιον τρόπον. Τύποι τῶν ρημάτων *φιλῶ* καὶ *χορεύω* ἐπαναλαμβάνονται παραλλήλως εἰς τὰς ᾠδὰς. Τὸ ἐπίθετον *γλυκὺς* καὶ *γλυκερὸς* χρησιμοποιεῖται δι' ἔμφυχα καὶ ἄψυχα. *Ζέοις θεῖον ἡμέρον* εἰς τὴν XIX ᾠδὴν (στ. 23), *ἔνθεος οἴσιτρος* εἰς τὴν XX (στ. 5). *Ὅν ποθέω γούων ἡματα πάντα*, διὰ τὸν Σωφρόνιον εἰς τὴν XIX ᾠδὴν (στ. 74), *ἣν ποθέων στενάχω νύκτα καὶ ἡμᾶρ* διὰ τὴν Σιών εἰς τὴν XX (στ. 68). Εἰς κουκούλιον τῆς XIX (στ. 17-18) *εὐπρεπίην ὁράαν ὡς γλυκὺ σείτο | οὐρεος ἐξ ἑλαῶν, ἄστρ' θεοῦ καὶ εἰς ἄλλο τῆς XX (στ. 101-102) Ὡ γλυκὺ πλεῖστα πέλεις, ἔξοχον οὐρος, | Χριστὸς ὄθεν μεδέων οὐρανὸν ἴκεν*. Καὶ εἰς τὰς δύο ᾠδὰς ἐναλλάσσεται ἡ εὐχετικὴ εὐκτική μὲ τὴν ὑποτακτικὴν τοῦ ἀορίστου. Εἰς τὴν εὐκτικὴν ἢ πιεστικὴ νοσταλγία ἐκφράζεται ὡς στεναγμός· εἰς τὴν ὑποτακτικὴν ἢ νοσταλγία κορυφουμένη γίνεται προσδοκία.

Ἡ ἑσωτερικὴ αὐτῇ ἔρευνα μορφῆς καὶ περιεχομένου τῶν ᾠδῶν ὁδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αὗται συμπληροῦν ἀλλήλας κατ' ἀντίστροφον ὅμως τάξιν. Ἦτοι θεωροῦμεν προηγουμένην τὴν XX καὶ ἀκολουθοῦσαν τὴν XIX. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ τέλος τῆς XX ᾠδῆς (στ. 101-102) ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται καὶ ἡ πρώτη στροφὴ τῆς XIX ᾠδῆς: *Ἀπὸ δὲ κλυτοῦ διαύλου | ἀναβάς ἐκεῖνα βάθρα | ἑλαῶν ὄρος φιλήσω | ὄθεν ἐς πόλους ἀνῆλθεν*. Ἐξ ἄλλου δὲ μεταβατικὸς σύνδεσμος δὲ καὶ ἡ παράλειψις τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ρήματος (*ἀνῆλθεν*) δὲν δικαιολογοῦνται ἐν ἀρχῇ ποιήματος. Πρέπει λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ τέλος τῆς ἀλφαβητικῆς ἀκροστιχίδος δὲν ὑπεχρέωσεν — καὶ εὐλόγως — τὸν ποιητὴν νὰ περιορίσῃ τὴν ἀφήγησιν καὶ τὸ αἰσθημά του εἰς τὰς 22 στροφὰς μίᾳς ᾠδῆς (ἐλλείπουν πάντοτε αἱ ἀπὸ Η καὶ Ω ἀρχόμεναι στροφαί), ἀφοῦ ἄλλωστε εἶχε τόσους τόπους νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ νὰ προσκυνήσῃ. Συνεχίζων λοιπὸν τὴν πηγαίαν του ποίησιν ὑπεχρεώθη νὰ ἀρχίσῃ νέαν ἀκροστιχίδα εἰς τὴν XIX ᾠδὴν καί, ὅταν πλέον εἶχεν ἐξαντλήσει τοὺς ἱεροὺς τόπους, ὁ πόθος του ἐστράφη πρὸς τὰς μορφὰς τῶν δύο ἀνδρῶν, Βασιλείου καὶ Σωφρόνιου, μετὰ τῶν ὁποίων εἶχε συνδεθῇ ἱερῶς καὶ βαθέως, ὡς καὶ μετὰ τῶν Ἁγίων τόπων.

Ἄλλὰ ποῖα τὰ ὑποκρυπτόμενα πρόσωπα ὑπὸ τὰ ὀνόματα τοῦ Βασιλείου καὶ Σωφρονίου; Αἱ προσφωνήσεις τοῦ ποιητοῦ ἀποδεικνύουν σαφῶς ὅτι ὁ μὲν Βασίλειος πρέπει νὰ ἦτο ἡγούμενος τῆς μονῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμόνασεν ὁ ποιητής, ὁ δὲ Σωφρόνιος νεώτερος μὲν τοῦ ποιητοῦ, ἀφοῦ τὸν ἀποκαλεῖ τέκνον, ἀλλὰ προηγούμενος αὐτοῦ εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, διότι εἶχεν ἀναλάβει δι' αὐτὸν (τὸν ποιητὴν) φροντίδας εἰς τὸ μοναστήριον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ κουκουλίου (στ. 83 - 84). *Τίπτε λάθου, γλυκερὸν τέκνον, ἐμεῖο | ἐν μοναχοῖς ὃν ἔθου παῖδα κομίζειν καὶ διότι τὸν ἀποκαλεῖ καὶ πατέρα σχέσει τε θεία* (στ. 80).

Κατὰ τὸν M. Gigante ὁ Σωφρόνιος τῆς φῶδης εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ποιητής, πρὸς τὸν ὁποῖον κατὰ τινὰ τρόπον ἀπαντᾷ ὁ Βασίλειος εἰς τοὺς στίχους 69 - 104, ἀνταποκρινόμενος εἰς τὰ αἰσθήματά του. Ἄλλ' οὕτω δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθοῦν οἱ ὡς ἄνω στίχοι 83 - 84. Οὕτε ἐξ ἄλλου ὁ διάλογος λαμβάνει φυσικὴν θέσιν εἰς τὸν ἀκατάσχετον ροὴν τοῦ πόθου τοῦ ποιητοῦ πρὸς ἱεροὺς τόπους καὶ πρόσωπα, μετὰ τῶν ὁποίων αἰσθάνεται τόσον βαθὺν δεσμόν. Προσέτι πῶς θὰ ἦτο ἀνεκτὸν — ποιητικῶς ἔστω μόνον — ὁ ποιητής νὰ παρουσιάσῃ τὸν Βασίλειον νὰ τοῦ ἀποδίδῃ τόσον κολακευτικούς χαρακτηρισμοὺς (*σοφίης ἄγαλμα* κ.λ.);

Κατὰ ταῦτα, ὅπωςδήποτε ὁ Σωφρόνιος τῆς φῶδης δὲν εἶναι ὁ ποιητής. Πολὺ πιθανὴ φαίνεται ἡ ἀποψις τῶν Bouvy καὶ Vailhé¹ ὅτι ὁ Σωφρόνιος οὗτος πρέπει νὰ εἶναι ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς τοῦ ποιητοῦ, τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα.

Οὕτως αἱ δύο φῶδαι XX καὶ XIX ὁλοκληρώνονται εἰς ὀργανικὴν ἐνότητα μὲ σπονδυλικὴν στήλην τὸν πόθον τοῦ ποιητοῦ διὰ τοὺς τόπους καὶ τὰ πρόσωπα, τῶν ὁποίων τώρα στερεῖται. Αὕτῃ δὲ ἡ συνέχεια τῶν φῶδων ἐρμηνεύει τὸ ἄλλως ἀκατανόητον τῆς ἐπιγραφῆς τῆς XIX φῶδης: *Εἰς τὴν ἀνάληψιν καὶ εἰς ἑαυτόν*. Ἡ ἀτυχὴς αὕτῃ ἐπιγραφὴ ἐντελῶς προχείρως ἐτέθη ὑπὸ τοῦ γραφέως τοῦ κώδικος, μὴ ἐννοοῦντος τὴν συνέχειαν τοῦ περιεχομένου τῶν δύο φῶδων, ἀφοῦ εἶδε νέαν ἀκροστιχίδα, καὶ ἐπέγραψεν *εἰς τὴν ἀνάληψιν*, διότι εἶναι τὸ πρῶτον γεγονός, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἡ φῶδῃ, ἀλλ' ἀπλῶς δι' ἐνὸς μόνον στίχου τῆς (τοῦ 4), ἐνῶ οἱ ἀκολουθοῦντες 50 στίχοι ἀναφέρονται εἰς ἄλλους ἁγίους τόπους, τῶν ὁποίων οὐδεμίαν μνεῖαν ποιεῖται ἡ ἐπιγραφὴ. Ἡ προσθήκη εἰς τὴν ἐπιγραφὴν καὶ *εἰς ἑαυτόν* ἀναφέρεται εἰς τοὺς τελευταίους 57 - 108 στίχους τῆς φῶδης, ἥτοι τὸν πόθον τοῦ ποιητοῦ διὰ τὸν Βασίλειον καὶ τὸν Σωφρόνιον, ἐκληφθέντα ὡς αὐτὸν τοῦτον τὸν ποιητὴν. Ἐπομένως πρέπει νὰ ὀβελίσωμεν τὴν ἐπιγραφὴν τῆς XIX φῶδης, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς XX, ὑπὸ τὴν σαφῇ καὶ ἀνταποκρινομένην εἰς

¹ Sophrone le sophiste et Sophrone le patriarche, ἐν *Revue de l'Orient Chrétien*, VII, 1902, σ. 360 - 385.

τὸ περιεχόμενον καὶ τῶν δύο ῥῶδων ἐπιγραφὴν: *Εἰς τὸν πόθον ὃν εἶχεν εἰς τὴν Ἀγίαν πόλιν καὶ εἰς τοὺς σεβασμίους τόπους.*

Ἡ τελευταία ἐκτὸς ἀκροστιχίδος στροφή τῆς XIX ῥῶδης τό γε μὴν αἰσμα τοῦτο | ἀνέθηκά σοι ποθοῦντι | καθ' ὅλην φίλην Συρίην | ἐμέθεν πόθους αἰεῖδεν, καθ' ἣν ὁ ποιητὴς ἀφιερώνει τὴν ῥῶδην αὐτὴν εἰς τὸν Σωφρόνιον, ὑποκρυπτόμενον εἰς τὴν ἀντωνυμίαν σοι, διὰ τὰ τραγουδῆ ὅλη ἡ προσφιλεῖς του Συρία τοὺς πόθους του, μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ποιητὴς ἔγραψε καὶ τὰς δύο συνεξεταζόμενας ἐνταῦθα ῥῶδας καὶ ἀπέστειλεν αὐτὰς εἰς τὸν Σωφρόνιον, ὥς ἐκ βαθέων ποιητικὴν ἐπιστολὴν εἰς τὴν ἀνακρεόντειον αὐτὴν μορφήν, τῆς ὁποίας τόσην οἰκείωσιν εἶχεν ὁ ποιητής. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ προσωπικὸν χρῶμα καὶ ὁ ἰδιωτικὸς, κατὰ τινὰ τρόπον, χαρακτηρ τῶν ῥῶδων ἔρμηνεύει τὸν πλούσιον συναισθηματισμὸν αὐτῶν, πρωτοφανῆ εἰς ἔντασιν καὶ μορφήν, συγκρινομένων τῶν ῥῶδων πρὸς τὰς προηγουμένας.

Τὰ ὡς ἄνω συμπεράσματα ἐξάγονται ἐξ ἀποκλειστικῆς μελέτης τῶν ῥῶδων, ὡς παρέχονται εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ M. Gigante, ἀλλὰ διὰ τὴν τελευταίαν λέξιν ἐπ' αὐτῶν πρέπει νὰ προηγηθῇ ἔρευνα ὅλων τῶν προβλημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον, τὸ ἔργον καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Σωφρόνιου.

XXI. Εἰς τὸν πάππον Μηνᾶν.

Ὁ κῶδιξ B παρέχει διὰ τὴν ῥῶδην αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν: *Τοῦ αὐτοῦ ἀνακρεόντιον κατὰ στοιχοῦς (sic) εἰς τὸν πάππον Μηνᾶν, τὸν οἰκονόμον τοῦ ἐννάτου Ἀλεξανδρείας συκοφαντιθέντα ἐπὶ Φωκά διι Θεοδόσιος (Θεοδόσιον em. Matranga) τὸν υἱὸν Μαυρικίου ἐδέξατο.*

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι ὁ Φωκάς (602 - 610), εὐθὺς ὡς ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν Πρασίνων, ἐφρόντισε νὰ ἐξοντώσῃ τὴν οἰκογένειαν τοῦ προκατόχου του Μαυρικίου (582 - 602). Ἐσυκοφαντήθη λοιπὸν ὁ Μηνᾶς ὅτι ἐδέχθη πρὸς προστασίαν τὸν ἐχθρὸν τοῦ Φωκά καὶ υἱὸν τοῦ Μαυρικίου Θεοδόσιον. Αὕτη ἡ συκοφαντία καὶ ἡ τελικὴ δικαίωσις τοῦ Μηνᾶ ἀποτελεῖ τὴν ὑπόθεσιν τῆς παρούσης ῥῶδης.

Ὁ ποιητὴς ζητεῖ τὴν λύραν τοῦ Προφῆτου καὶ τὸ τύμπανον τῆς Μαρίας διὰ νὰ ψάλλῃ ὕμνον πρὸς τὸν Μηνᾶν, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει *θεσπέσιον πατέρα, δαίων ἔρεια, γενέτην καὶ τοκῆα* (στ. 6, 16, 14, 19). Ἄλλ' ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται ὅτι ὁ ὕμνος ἀναπέμπεται πρὸς τὸν Τριαδικὸν Θεόν, διότι Ἐκεῖνος διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀποκατέστησε τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ δίκαιον. Κατὰ τὴν ῥῶδην ὁ ἀλάστωρ *δράκων* (στ. 18) ἐκίνησεν ἐναντίον τοῦ Μηνᾶ ἐν τῶν πνευματικῶν του τέκνων, τὸ ὁποῖον ὡς νέος Ἰούδας, *ψευδοκατηγορίην ἀντὶ τεκνοτροφίης* (στ. 43 - 44) ἀποδίδον, ἀναφέρει εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅτι εἶδεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μηνᾶ τὸν ἐχθρὸν τοῦ βασιλέως. Ὁ Μηνᾶς *ἐνὶ χεῖμασιν κατέστη* (στ. 61) καὶ σιδηροδέσμιος ἀπο-

πέμπεται πρὸς τὸν βασιλέα πρὸς τιμωρίαν. Ἄλλ' οὗτος ἀναθέτει τὴν ὑπόθεσιν εἰς τινὰ ἱερὸν Κοσμάν, *πρόμαχον δίκης* (στ. 79), ὁ ὁποῖος διαπιστώσας τὸν *φθόγον* καὶ *τὴν δολίην τέχνην* (στ. 96·97) εἰς βάρος τοῦ Μηνᾶ, ἀναφέρει αὐτὰ εἰς τὸν βασιλέα. Οὕτως ἀπαλλάσσεται ὁ Μηνᾶς καὶ τιμωροῦνται οἱ κατήγοροί του, ἐνῶ ὁ ποιητὴς ἱκανοποιημένος ἐκφράζει τὴν *γλυκερὴν χαρὰν* (στ. 12), ἡ ὁποία κατέλαβε τὴν καρδίαν του ἀντὶ τῶν προτέρων στεναγμῶν του.

Ἐνῶ τὸ ὕφος τῆς ᾠδῆς δὲν μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰς δύο προηγουμένων, ἡ ἐναρξὶς αὐτῆς διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ προφήτου καὶ τῆς Μαρίας μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὴν τεχνικὴν τῶν πρώτων ᾠδῶν (I, II, IV κ.λ.). Ὡστε ἄς μὴ ἀμφιβάλλωμεν διὰ τὴν γνησιότητα ᾠδῶν ἀναφερομένων εἰς σύγχρονα τοῦ ποιητοῦ πρόσωπα καὶ γεγονότα. Ὅταν εἰς αὐτὰ βλέπη ὁ ποιητὴς τὴν θεϊαν Πρόνοιαν ὥς ρυθμιστήν, δύναται κάλλιστα νὰ τὰ συμπεριλάβῃ εἰς τὰς ᾠδὰς του, παραλλήλως πρὸς ἄλλας ἀναφερομένας εἰς θεῖα πρόσωπα καὶ γεγονότα τῆς Γραφῆς.

Ἀκριβῶς δὲ διὰ νὰ τονισθῇ περισσότερο τὸ αἶσθημα τοῦ ποιητοῦ ὅτι ἐμμέσως ὁ ὕμνος ἀποδίδεται εἰς τὸν Θεὸν εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, θεωροῦμεν προτιμητέαν τὴν γραφὴν τοῦ κώδικος Β διὰ τοὺς στίχους 7 καὶ 8: *Μετὰ κυμβάλων χορεύων | Τριάδος κλέος λιγαίνω* ἀντὶ τῆς διορθώσεως τοῦ Μ. Gigante: *Μετὰ κυμβάλων χορεύω | Τριάδος κλέος λιγαίνων*. Εἰς τὸ *λιγαίνω κλέος Τριάδος* ὑπάρχει τὸ βάρος τοῦ νοήματος.

XXII. Εἰς τὸν Κῦριν Παῦλον τὸν κανδιδάτον καὶ Μαρίαν τὴν μητέρα αὐτοῦ κοιμηθεῖσαν ἐν Κυρίῳ.

Τὸν λυρισμὸν καὶ τὴν πλαστικότητα τῆς ᾠδῆς ἐνισχύει ἡ πρωτοτυπία τοῦ διαλόγου ζῶντος μετὰ νεκροῦ. Ἐντὸς τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας κινούμενος ὁ υἱὸς Παῦλος ἀπευθύνεται πρὸς τὴν ἀποθανοῦσαν μητέρα του, μετὰ τῆς ὁποίας συνδιαλέγεται, ἄνευ μεσολαβήσεως τοῦ ποιητοῦ, ὥστε ἡ ὅλη ᾠδὴ νὰ δραματοποιῇται συγκινοῦσα ἰδιαιτέρως τὸν ἀναγνώστην. Ὁ υἱὸς ἀφωσιωμένος εἰς τὴν μητέρα του, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὴν ζωὴν του *ἀγαθὸν ἔρκος* καὶ *κρατίστην ἄγκυραν* (στ. 1, 77), παραπονεῖται πρὸς αὐτήν, διότι τὸν ἄφησε μόνον νὰ ποντοπορῇ εἰς τὰ κύματα τοῦ βίου. Ὁ παρηγορητικὸς λόγος τῆς μητρός, ὅτι ὁ θάνατος εἶναι φυσικὸς νόμος, δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ διαλύσῃ τὸν *ὄγκον τῶν ἀχέων* (στ. 35) τοῦ υἱοῦ καὶ ἡ μήτηρ συμπάσχει διὰ τὴν ἀμοιβαίαν στέρησιν. Συμβουλευεῖ ὁμως τὸν υἱὸν εἰς ἡθικοδιδακτικὸν ὕφος νὰ βδελύττεται τὰ ξένα δόγματα καὶ νὰ ἔξη εὐσέβειαν καὶ εὐσπλαγχνίαν. Ἄλλ' ὁ υἱὸς εὗρίσκει δύσκολον τὸν *εὐδρομοῦντα βίον* (στ. 86) χωρὶς τὰς ἰδικὰς τῆς ὁδηγίας καὶ ἡ μήτηρ ἐνθαρρύνει τὸν πτοημένον νὰ ἀποβλέπῃ μετὰ θάρρους καὶ πόθου εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος θὰ τὸν βοηθῇ ἵνα *διώκῃ ἱερὸν βίον* (στ. 92).

Ἐκτὸς τῆς ἐπιγραφῆς τὸ ὄψος καὶ τὸ ἐνδιαφέρον εἰς τὴν φῶδὴν διὰ τὸ δόγμα καὶ τὴν εὐσέβειαν, παρὰ τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ διαλόγου, ὁμιλοῦν εὐγλωττῶς περὶ τοῦ ποιητοῦ αὐτῆς. Κριτικῆς φύσεως πρόβλημα οὐδὲν παρατηρεῖται.

[XXIII]. Εἰς τὸν Ἰωσήφ.

Αἱ 29 στροφαὶ τῆς φῶδης στερούμεναι ἀκροστιχίδος ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐκ τῆς Π. Διαθήκης γνωστὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωσήφ. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ ποιητὴς δὲν παρεκκλίνει τῆς πηγῆς του ὥς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ἐν τούτοις παρατηρεῖται κάποια ἀσάφεια καὶ ἀνακολουθία εἰς τὴν ἀφήγησιν. Τὴν ἄποψιν δὲ τοῦ ἐκδότου ὅτι δὲν πρόκειται περὶ φῶδης τοῦ Σωφρονίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἐνισχύει ἡ παρατήρησις ὅτι ἔχομεν ἐνταῦθα πρόλογον εἰς τέσσαρας στροφάς, εἰς τὰς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ ποιητὴς περὶ *δλβίου χρόνου* (στ. 2), ὁ ὁποῖος προτρέπει νὰ ἀποβάλλῃ τὸν φθόνον καὶ νὰ ὑμνήσῃ *ὄνομα κλυτὸν* (στ. 1)· ἀόριστα πράγματα, ἄσχετα μὲ τὸ θέμα τῆς φῶδης. Ἀλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια νὰ στηρίξῃ τὴν προτίμησιν τοῦ θέματος τῆς φῶδης του ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ πληθὺς τῶν μαρτύρων, τοὺς ὁποίους θὰ ἠδύνατο νὰ ὑμνήσῃ, ὥς καὶ ἡ ἐπὶ κλησὶς εἰς τὴν τρίτην στροφήν τῆς Νίκης, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει *φιλότιμον* καὶ *πότινιαν*, δὲν προδίδουν τόσον τὸν συντηρητικὸν εἰς τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν ποιητὴν καὶ πατριάρχην Ἱεροσολύμων. Μόνον εἰς τὴν τετάρτην στροφήν τοῦ προλόγου ἔχομεν τὴν γνωστὴν ἐναρξιν τῶν φῶδων διὰ τῆς λύρας τοῦ προφήτου, ἀλλ' ἐντελῶς ἀσυνδέτως πρὸς τὰ προηγούμενα.

Ἐπὶ πλέον ξενίζει καὶ ἡ στροφή τοῦ ἐπιλόγου: *Τὰ μὲν ὧδε πως ἐτόχθη, | τὰ δὲ νῦν ἐγὼ μετήσσω | τὰ πάλαι καλὸν λιγαίνειν, | τὰ δὲ βέλτερα κροτεῖτε*. Εἰς οὐδεμίαν τῶν προηγουμένων φῶδων εὗρομεν τόσον ἀντιποιητικὴν πεζότητα. — Εἰς τὸν στίχον 94 προτείνομεν τὴν διόρθωσιν *κατάραι* ἀντὶ *κατάρας* τοῦ κώδικος B καὶ *κατάρη* τοῦ M. Gigante.

Γενικῶς ἡ ἔκδοσις τοῦ M. Gigante, περιληφθεῖσα εἰς τὴν σειρὰν *Testi per esercitazioni accademiche*, ἀποτελεῖ σημαντικὴν προσφορὰν εἰς τὴν τόσον ἀξιόλογον φιλολογικῶς καὶ ἱστορικῶς ἔρευναν, τὴν ἀναφερομένην εἰς μίαν ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας μορφὰς τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, τὸν ποιητὴν, ρήτορα, θεολόγον, ποιμενάρχην καὶ πολιτικὸν ἄνδρα Σωφρόνιον τὸν Ἱεροσολύμων.

Ἐν τμῆμα τοῦ πολυσχιδοῦς του ἔργου, τὸ ὁποῖον παραμένει ἀκόμη ἀνεξερεῦνητον φιλολογικῶς, ἀποτελοῦν αἱ φῶδαί του, τῶν ὁποίων τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν μᾶς προσφέρει ὁ M. Gigante. Βεβαίως ἡ ἔκδοσις, ὥς κριτικὴ, περιορίζεται εἰς τὸ κείμενον τῶν φῶδων, τῶν ὁποίων ἐλλείπει ἡ αἰσθητικὴ θεώρησις, ἡ γλωσσικὴ ἔρευνα, ἡ γραμματολογικὴ τοποθέτησις εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ποιητικοῦ εἵδους τῶν ἀνακρεοντείων, ἡ βαθυτέρα ἐρμηνεία καὶ ἐν γένει ἡ

κατὰ τὸν Διονύσιον τὸν Θραῦκα¹ « κρίσεις ποιημάτων, ὃ δὴ κάλλιστόν ἐστι πάντων τῶν ἐν τῇ τέχνῃ ».

Ὁ σύντομος πρόλογος, εἰς τὴν λατινικὴν, ἀναφερόμενος κυρίως εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ κειμένου καὶ τὴν μετρικὴν τῶν ᾠδῶν καὶ θίγων ἀπλῶς μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα γνησιότητος καὶ ἀποκαταστάσεως αὐτῶν εἶναι ὅ,τι συνήθως εὐρίσκομεν εἰς τὰς κριτικὰς ἐκδόσεις κλασσικῶν κειμένων, αἱ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον ἄχαρι καὶ ἐπίμοχθον ἔργον τῆς φιλολογικῆς ἐρμηνείας.

Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ M. Gigante ἔχομεν προσιτῶς συγκεντρωμένας καὶ ἀποκατασταθείσας κριτικῶς τὰς ᾠδὰς τοῦ Σωφρονίου, τὰς ὁποίας ἄλλως θὰ ἔπρεπε νὰ ζητῶμεν εἰς τὴν Πατρολογίαν ἢ μεμονωμένας εἰς δυσεύρετα ξένα περιοδικὰ ; Καὶ ἡ κριτικὴ ἔρευνα, παρὰ τὰς ὀλίγας προηγουμένας παρατηρήσεις, πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἔγινε καὶ ἐπιμελῶς καὶ ἐπιτυχῶς. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ ὑπόλοιπος ἐργασία μελέτης τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων τοῦ Σωφρονίου διευκολύνεται καὶ ἡ δυνατότης ἀπολαύσεως τοῦ λυρισμοῦ του παρέχεται.

Εἰς τὴν μετάφρασιν ὁ ἐκδότης ἐπεδίωξε τὴν κατὰ λέξιν ἀπόδοσιν τοῦ κειμένου εἰς τὴν ἰταλικήν. Βραχυλογίαι τοῦ ποιητικοῦ πρωτοτύπου δὲν ἀναπτύσσονται, τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐννοούμενα δὲν παρατίθενται, ὅροι ἀπαιτοῦντες ἀνάλυσιν ἀποδίδονται μονολεκτικῶς. Ἡ κατασκευὴ τῶν προτάσεων καὶ τῶν περιόδων, ἡ συντακτικὴ θέσις τῶν ὅρων καὶ ἰδιαιτέρως τῶν μετοχῶν εἰς τὰς προτάσεις ἐπεβλήθησαν τυραννικῶς εἰς τὸν ἰταλικὸν λόγον. Γενικῶς ἡ προσκόλλησις πρὸς τὸ μεταφραζόμενον κείμενον εἶναι τόση, ὥστε ἐνίοτε νὰ χρειάζεται ἀπὸ τοῦτο τὸ κείμενον πρὸς κατανόησιν τῆς μεταφράσεως. Οὕτως ὁ ἀναγνώστης δὲν θὰ ἀπολαύσῃ εἰς τὴν μετάφρασιν αὐθύπαρκτον κείμενον, ἀλλὰ θὰ βοηθηθῇ ἀπλῶς εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ πρωτοτύπου.

Τὰ ἐν παραρτήματι παρατιθέμενα βυζαντινὰ σχόλια περὶ τῆς μετρικῆς μορφῆς τῶν ἀνακρεοντείων χαρακτηρίζουν μὲν κατὰ διάφορον τρόπον τὰ μέτρα τῶν στίχων, διὰ τῆς ἀναλύσεως αὐτῶν εἰς πόδας, ἢ συνολικὴ ὅμως περιγραφή τοῦ στίχου ὀδηγεῖ ἐν τέλει εἰς τὴν μίαν μετρικὴν μορφήν διὰ τοὺς οἴκους καὶ τὰς τρεῖς διὰ τὰ κοινούλια ποὺ παρέθεσεν ὁ M. Gigante εἰς τὴν εἰσαγωγὴν του καὶ ἐχαρακτηρίσαμεν ἀνωτέρω (σελ. 460-461).

Ὁ πολυτιμότερος πίναξ τῶν λέξεων, ἰδιαιτέρως διὰ συγγραφεῖς τῶν ὁποίων ἡ γνησιότης τῶν ἔργων ἀμφισβητεῖται, περιέλαβεν ἐνταῦθα ὅλας τὰς λέξεις τῶν ᾠδῶν, ὡς ἀκριβῶς ἀπαντοῦν εἰς τὸ κείμενον, χωρὶς νὰ γίνῃ συγκέντρωσις τῶν διαφόρων τύπων μιᾶς λέξεως ὑπὸ ἓν λῆμμα. Οὕτω π.χ. μερικοὶ τύποι τοῦ ρήματος ἄγω (ἄγε, ἄγειν, ἄγεται, ἄγοις, ἄγων) ταξινομοῦνται ἀλφαβητικῶς εἰς τὸ Α, ἐνῶ ἄλλοι (ἦγε, ἦγεν, ἦγον) εὐρίσκονται εἰς τὸ Η. Ὅμοίως τῆς αὐτῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας οἱ τύποι ἄ, ἦ, ἦν, ἦς, ὃ, ὄν, οὗ,

¹ Τέχνη Γραμματική, ἐκδ. Uhlig.

ὄν, διεσπάρησαν εἰς τὸν πίνακα κατὰ τὸ πρῶτον γράμμα αὐτῶν κ.ο.κ. Ἡ τοιαύτη κατάταξις οὐδόλως διευκολύνει τὴν γλωσσικὴν ἔρευναν, ἰδιαιτέρως ἀναγκαίαν ἐνταῦθα διὰ τὸ πλῆθος τῶν τύπων καὶ τῶν λέξεων, τῶν διαλεκτικῶν καὶ μετρικῶν σχηματισμῶν.

Ἐν τούτοις, γενικῶς, ἀλλὰ καὶ εἰδικῶς ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς, μεθ' ἱκανοποιήσεως κρατοῦμεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ Μ. Gigante μὲ τὴν εὐχὴν νὰ πλουτισθῇ ἡ βυζαντινὴ μας φιλολογία μὲ ἐργασίας ἀποκαλυπτικὰς διὰ τὴν μορφὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Σωφρονίου, ἀνταξίας τῆς προσφορᾶς του εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὸν χριστιανισμόν.

ΣΟΦΙΑ Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Παν. Ἰ. Ζέπου, Μιχαὴλ Φωτεινοπούλου Νομικὸν Πρόχειρον (Βουκουρέστιον 1765) τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενον, Ἀθῆναι 1959. Εἰς 8ον μέγα, σ. ιβ' + 304 + φ. 3 ἀ.ἀ. [= Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, τόμος ΙΖ', 1954 - 1959].

Εἶναι εὐτύχημα διὰ τὴν ἑλληνικὴν νομικὴν ἐπιστήμην, ὅτι ἀνέκαθεν ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Ἀνδρεάδης εἶχε τὴν ἔμμονον ἰδέαν, ὅτι νέοι τινὲς Ἕλληνες νομικοί, ἀντὶ τῆς τελειοποιήσεως τῶν σπουδῶν των εἰς «Εὐρώπην» — ἡ παραλλήλως πρὸς ταύτην — θὰ ἔπρεπε νὰ σπουδάσουν εἰς Ρουμανίαν, ὅπου κατὰ τὸν ιη' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ιθ' αἰῶνος ἤκμασεν ἡ λεγομένη φαναριωτικὴ περίοδος τῆς ἱστορίας τῶν παραδουναβίων χωρῶν· ἦτο ἐπίσης εὐτύχημα, ὅτι ὁ Ἀνδρεάδης ἔπεισε πρὸ 28 περίπου ἐτῶν τὸν νεαρώτατον τότε κ. Π. Ζέπον νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ εἰς Ρουμανίαν ταξείδιον σπουδῶν, ὅπου παρέμεινεν οὗτος ἐπὶ τινα ἔτη· ἐκεῖ ἐπὶ τόπου, ὁ κ. Ζ., αὐξήσας τὸν ἤδη ἀρκετὰ σεβαστὸν ἀριθμὸν ξένων γλωσσῶν, αἷς τελείως κατέχει, καὶ διὰ τῆς ρουμανικῆς, κατέστη τελείως ἐνήμερος τῆς σχετικῆς ρουμανικῆς βιβλιογραφίας, τὴν ὁποίαν ἔκτοτε συνεχῶς παρακολουθεῖ. Καρπὸς τῶν ἐκεῖ σπουδῶν του ὑπῆρξε τὸ 1935 ἡ ἔκδοσις τοῦ Συνταγματικοῦ Νομικοῦ τοῦ βοεβόδα Οὐγγροβλαχίας Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου (1780), εἰς ἑλληνικὴν καὶ ρουμανικὴν γλῶσσαν, μετὰ σοφῶν ἐκτεταμένων προλεγομένων (ἔξ 140 σελίδων εἰς 4ον). Ὁ φόρτος τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας τοῦ ἀστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης καὶ (ἀπὸ τοῦ 1953) τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ ἐκ παραλλήλου καταπληκτικὴ πολυσχιδὴς ἐπιστημονικὴ δρᾶσίς του — ἀλησμόνητος θὰ παραμείνῃ ἡ λαμπρὰ διεξαγωγὴ τοῦ Θ' βυζ. Συνεδρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸ 1953, οὗτινος διετέλεσεν ἡ ψυχὴ, ὡς Γεν. Γραμματεὺς — δὲν ἐμπόδισαν τὸν κ. Ζ. νὰ ἐκδίδῃ διαφόρους νομικὰς μελέτας, αὐτοτελῶς ἢ εἰς ἑλληνικὰ καὶ